

سرشناسه:	فیروزی، رضا، ۱۳۴۲ -
عنوان و نام پدیدآور:	انسان در آموزه‌های وحیانی: با تأکید بر آیات و روایات (ویژه دانشجویان علوم پزشکی و روان‌شناسی) / رضا فیروزی؛ تدوین نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری:	۲۸۸ ص.
فروست:	مجموعه مبانی نظری اسلام؛ ۴۱.
شابک:	978-964-531-731-5
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبیا
موضوع:	انسان (اسلام)
موضوع:	انسان (اسلام) - جنبه‌های قرآنی
موضوع:	انسان (عرفان)
موضوع:	انسان‌شناسی
موضوع:	انسان‌شناسی - جنبه‌های قرآنی
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها.
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی.
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف.
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۳ الف ۹۲/۲ BP۲۲۶
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۴۶۶
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۳۶۶۲۶۵۱

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفکس واحد ارزیابی علمی: ۳۷۷۴۹۹۱۹ - ۰۲۵

صندوق پستی: ۶۱۷۳ - ۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: arzyabi@maaref.ac.ir

انسان در آموزه‌های وحیانی

با تأکید بر آیات و روایات

(ویژه دانشجویان علوم پزشکی و روان‌شناسی)

دکتر رضا فیروزی

دانشیار گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه

مجموعه مبانی نظری اسلام

۴۱

**انسان در آموزه‌های وحیانی: با تأکید بر آیات و روایات
(ویژه دانشجویان علوم پزشکی و روان‌شناسی)**

نویسنده: رضا فیروزی

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

حروفچین: اعظم یزدلی

صفحه‌آرا: صالح زارع

طراح جلد: هادی معزی

ناشر: دفتر نشر معارف

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۳

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۵ - ۷۳۱ - ۵۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

■ قم: ۰۲۵-۳۷۷۳۵۴۵۱ ■ تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ مشهد: ۰۵۱-۴۲۲۲۰۱۱۹

■ شیراز: ۰۷۱-۳۲۳۴۴۶۱۵ ■ کرمانشاه: ۰۸۳-۳۷۲۳۸۴۱۱ ■ کرمان: ۰۳۴-۳۲۲۳۱۴۶۶ ■ رشت: ۰۱۳-۳۳۳۲۰۶۹۷

■ تبریز: ۰۴۱-۳۵۵۷۶۰۰۰ ■ کرج: ۰۲۶-۳۴۴۳۵۲۹۰ ■ شهرکرد: ۰۳۸-۳۲۲۴۳۲۲۲ ■ قزوین: ۰۲۸-۳۳۳۶۲۸۰۶

■ ساری: ۰۱۱-۳۳۲۵۳۰۲۰ ■ ارومیه: ۰۴۴-۳۲۳۵۴۵۲۲ ■ اراک: ۰۸۶-۳۳۶۷۵۵۹۲ ■ اصفهان: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۶۳

■ اردبیل: ۰۴۵-۳۳۲۶۰۳۱۴ ■ ایلام: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸ ■ گرگان: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۷۲ ■ بیرجند: ۰۵۶-۳۲۴۲۰۰۷۸

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir؛ پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آغازین

انسان در طول تاریخ به اقتضای سرشت حقیقت‌جوی خود، همواره کوششی پیوسته برای شناخت هستی و موجودات درون آن داشته و دارد. اما اهمیت این امر در حوزه خود او؛ یعنی انسان‌شناسی از جهاتی ضروری‌تر است. ساحت‌های گسترده و پیچیده آدمی، همواره او را با انبوهی از سؤال‌هایی در جستجوی حقیقت خویش روبه‌رو ساخته است. براساس نصوص دینی، حکم عقل، شناخت انسان علاوه بر اهمیت ذاتی آن نیز می‌تواند دریچه‌ای برای ورود به جهان علم به ماوراء او باشد. آن‌گونه که از این نصوص و اندیشه‌های عرفا و فلاسفه مسلمان استفاده می‌شود، انسان مظهر تام و جامع اسما و صفات الهی است و به همین دلیل، آگاهی و توجه به او، پیش‌فرض آگاهی و توجه به خداوند دانسته شده است، آن‌گونه که از روایت «من عرف نفسه فقد عرف ربه» برمی‌آید، غفلت از خداوند، موجب فراموشی خودِ حقیقی انسان شده که درنهایت به از خودی‌گانگی می‌انجامد. بنابراین می‌توان گفت، انسان‌شناسی افزون بر خودشناسی، می‌تواند مقدمه‌ای بر خداشناسی، دنیاشناسی، آخرت‌شناسی و بسیاری از علوم دیگر باشد.

با توجه به کوشش‌های صورت‌گرفته در راستای شناخت انسان در طول تاریخ اندیشه بشری می‌توان گفت، دانشمندان با چهار رویکرد عقلی، تجربی، شهودی و دینی به بررسی ابعاد و ویژگی‌های انسان پرداخته‌اند. اما از آنجا که انسان دارای ابعاد گوناگون وجودی - طبیعی، حیوانی، عقلی، الهی - بوده و اقدام به شناخت وی از طریق روش واحد، در واقع فروگاهی او در یکی از این ابعاد است، تنها اندیشمندانی که همه روش‌های ممکن در این راه را به کار بسته‌اند به توفیقات جامع‌تری دست یازیده‌اند. بنابراین در تلاش‌هایی که برای شناخت انسان صورت می‌گیرد، باید به اصل مهم روش‌شناختی توجه بیشتری نمود.

به دلیل جایگاه و اهمیت ویژه شناخت انسان برای همه انسان‌ها، درس انسان‌شناسی در کنار سایر دروس معارف اسلامی قرار گرفته است. با توجه به اینکه یکی از برنامه‌های این معاونت، تنوع‌بخشی به متون درسی دروس معارف اسلامی و تهیه محتوای غنی دروس معارف اسلامی متناسب با رشته تحصیلی دانشجویان عزیز است، کتاب پیش‌رو در چارچوب سرفصل مصوب درس انسان در اسلام، برای رشته‌های پزشکی و روان‌شناسی پیش‌بینی شده است. بدیهی است نگرارش چنین اثر مهمی، نیازمند استادی است که افزون بر داشتن تخصص در مباحث انسان‌شناسی، به اصول و مبانی دانش پزشکی و روان‌شناسی نیز آگاه باشد. به همین جهت، این معاونت با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، برای تدوین کتابی با ویژگی‌های پیش‌گفته، طرح مشترکی را با آقای دکتر رضا فیروزی - از اساتید عضو هیئت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه - به تصویب رساند که نتیجه آن، کتاب حاضر با عنوان *انسان در آموزه‌های وحیانی؛ با تأکید بر آیات و روایات* است. ضمن تشکر از تلاش نویسنده محترم، از ارزیابان اثر، آقایان: دکتر سید مهدی صالحی، دکتر امیرعباس علیزمانی، دکتر محمدرضا فرتوک‌زاده و ابوذر رجبی نیز قدردانی می‌گردد.

در پایان از استادان ارجمند و دانشجویان محترم درخواست می‌شود انتقادهای و پیشنهادهای خود را در رفع نواقص کتاب، به این معاونت اعلام نمایند.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۵
ده انتظار طلایی این کتاب از شما	۱۹
دبیاجه	۲۱
اهداف آموزشی	۲۱
معرفی بحث و ضرورت آن	۲۱
سرفصل‌های کتاب و اهداف آموزشی در یک نگاه	۲۳
فصل اول: ماهیت و جایگاه انسان‌شناسی	۲۳
فصل دوم: هویت انسان در پرتو خلافت الهی	۲۳
گفتار اول: جایگاه انسان و خلافت الهی	۲۴
گفتار دوم: اسماء‌الله و حقیقت انسان	۲۴
گفتار سوم: خلافت الهی، اسماء‌الله و کرامت انسان (اومانیزم و اسلام)	۲۴
فصل سوم: جسم و نفس	۲۵
گفتار اول: دیدگاه قرآن درباره ابعاد وجود انسان	۲۵
گفتار دوم: آفرینش انسان؛ تکامل یا خلقت ممتاز	۲۵
فصل چهارم: سلامت و حقیقت وجود انسان	۲۶
گفتار اول: سلامت و شاخص‌های آن از منظر آموزه‌های اسلامی	۲۷
گفتار دوم: آسیب‌شناسی سلامت معنوی در فرهنگ قرآنی	۲۷
فصل پنجم: معنای زندگی	۲۸
روش کار و مطالعه کتاب	۲۸

فصل اول: ماهیت و جایگاه انسان‌شناسی

(۳۱ - ۵۶)

۳۳	اهداف آموزشی.....
۳۳	طرح مسئله.....
۳۸	روش‌های شناخت انسان.....
۳۸	یک. روش علمی (تجربی).....
۳۹	دو. روش عقلی یا فلسفی.....
۴۰	سه. روش عرفانی.....
۴۰	چهار. روش دینی (وحیانی).....
۴۱	انسان‌شناسی.....
۴۱	یک. انسان‌شناسی در مغرب زمین.....
۴۸	دو. تقسیمات انسان‌شناسی.....
۴۸	سه. انسان‌شناسی در سنت اسلامی.....
۴۹	۱. انسان‌شناسی دینی از منظر آموزه‌های اسلامی.....
۵۳	۲. انسان‌شناسی عرفانی.....
۵۳	خلاصه و جمع‌بندی.....
۵۴	پرسش‌های فصل.....
۵۵	محورهای پژوهشی.....

فصل دوم: هویت انسان در پرتو خلافت الهی

(۵۷ - ۱۲۰)

۶۱	گفتار اول: جایگاه انسان و خلافت الهی.....
۶۱	اهداف آموزشی.....
۶۱	طرح مسئله.....
۶۳	الف) خلافت و جانشینی انسان.....
۶۴	یک. معنای خلافت انسان.....
۶۶	دو. منظور از جانشینی و قرار دادن خلیفه در زمین.....
۶۸	ب) ارتباط خلافت انسان و زمین.....

۷۰	یک. رابطه انسان و فرشتگان بر مبنای خلافت الهی
۷۳	دو. رابطه انسان و ابلیس و پند بزرگ تمرد ابلیس از فرمان خدا
۷۳	۱. معنای لغت شیطان و ابلیس
۷۴	۲. رابطه انسان و ابلیس
۷۷	خلاصه و جمع‌بندی
۷۸	پرسش‌های فصل
۷۸	محورهای پژوهشی
۷۹	گفتار دوم: اسماء‌الله و حقیقت انسان
۷۹	اهداف آموزشی
۷۹	طرح مسئله
۸۱	مقدمات پایه در خصوص هویت انسان و اسماء‌الله
۸۲	علم به اسماء
۸۴	معنای اسماء‌الله
۸۷	کار و اسماء‌الله
۸۸	کار در فرهنگ اسلام و مبانی انسان‌شناختی آن
۸۸	علوم پزشکی در ساختار اسماء‌الله
۹۰	جایگاه مشاغل علوم پزشکی
۹۲	هستی‌شناسی کار
۹۴	کار، حقیقت انسان و اسماء‌الله
۹۵	اسماء‌الله، محرمیت و رازدانی، نامحریمی و بیگانگی
۱۰۱	خلاصه و جمع‌بندی
۱۰۳	پرسش‌های فصل
۱۰۳	محورهای پژوهشی
۱۰۵	گفتار سوم: خلافت الهی، اسماء‌الله و کرامت انسان (اومانیزم و اسلام)
۱۰۵	اهداف آموزشی
۱۰۶	طرح مسئله

نگاهی تطبیقی به کرامت انسان در اسلام و اومانیسم (مبانی، روش‌ها و نتایج).....	۱۰۷
یک. مسئله کرامت انسان در دنیای مدرن مبتنی بر دیدگاه اومانیسم.....	۱۰۷
دو. کرامت انسان در قرآن.....	۱۱۱
معنای کرامت و ابعاد آن.....	۱۱۳
هدف از بیان ویژگی‌های تکوینی انسان و مدح و ذم آنها در قرآن.....	۱۱۴
خلاصه و جمع‌بندی.....	۱۱۸
پرسش‌های فصل.....	۱۲۰
محورهای پژوهشی.....	۱۲۰

فصل سوم: جسم و نفس؛ درس‌ها و پندها

(۱۷۴ - ۱۲۱)

گفتار اول: دیدگاه قرآن درباره ابعاد وجود انسان.....	۱۲۷
اهداف آموزشی.....	۱۲۷
طرح مسئله.....	۱۲۷
آفرینش انسان در قرآن.....	۱۳۰
ماده انسان در قرآن.....	۱۳۰
منطق قرآن در باب آفرینش انسان.....	۱۳۴
یک. تحلیلی بر آیات قرآن کریم درباره نطفه انسان.....	۱۳۴
دو. تحلیلی بر آیات قرآن کریم در خصوص ارتباط جسم و نفس.....	۱۴۰
خلاصه و جمع‌بندی.....	۱۴۴
پرسش‌های فصل.....	۱۴۶
محورهای پژوهشی.....	۱۴۶

گفتار دوم: آفرینش انسان؛ تکامل یا خلقت ممتاز.....	۱۴۷
اهداف آموزشی.....	۱۴۷
آفرینش آدم و حوا.....	۱۴۸
یک. نقض حقیقت آسمانی انسان.....	۱۵۳

۱۵۴.....	دو. بهانه‌ای برای طبقه‌بندی انسان به درجات مختلف و تأسیس حقوق بشر ...
۱۵۶.....	سه بُعد مهم جسم و لطایف نهفته در آن
۱۶۴.....	روح و حقیقت وجود انسان در قرآن
۱۶۶.....	ادبیات قرآن درباره روح
۱۶۸.....	آشنایی با چند اصطلاح مهم
۱۶۹.....	مراحل تطور جسم و تولد روح در جنین
۱۷۰.....	تحلیل و بررسی
۱۷۱.....	روش‌های اثبات تجرد روح
۱۷۲.....	خلاصه و جمع‌بندی
۱۷۳.....	پرسش‌های فصل
۱۷۳.....	یک. سؤالات تشریحی
۱۷۳.....	دو. سؤالات کامل کردنی
۱۷۴.....	محورهای پژوهشی

فصل چهارم: سلامت و حقیقت وجود انسان

(۲۴۰ - ۱۷۵)

۱۷۹.....	گفتار اول: سلامت و شاخص‌های آن از منظر آموزه‌های اسلامی
۱۷۹.....	اهداف آموزشی
۱۸۰.....	طرح مسئله
۱۸۰.....	سلامت و انسان سالم
۱۸۲.....	سلامت در آموزه‌های اسلامی
۱۸۵.....	انسان سالم در بستر آموزه‌های اسلامی
۱۸۹.....	ابعاد سلامت و ارتباط آن با شاخص‌های انسان سالم
۱۹۰.....	شاخص‌های انسان سالم از دیدگاه قرآن و روایات
۱۹۰.....	یک. به لحاظ ساختار معرفتی
۱۹۱.....	دو. به اعتبار ساختار نگرشی
۱۹۲.....	سه. در مقام عمل و ساختار رفتاری

۱۹۵	تحلیل دو معنای شایع از سلامت معنوی.....
۱۹۸	مفهوم‌شناسی معنویت.....
۲۰۳	سلامت معنوی اسلامی.....
۲۰۳	حیات طیب و سلامت.....
۲۰۵	مفهوم حیات در قرآن.....
۲۰۷	«حیات طیب» یا زندگی پاکیزه به مثابه هدف تلاش‌های انسان.....
۲۰۹	ایمان و سلامت.....
۲۱۰	یک. جنبه معرفتی.....
۲۱۱	دو. جنبه عملی.....
۲۱۳	خلاصه و جمع‌بندی.....
۲۱۴	پرسش‌های فصل.....
۲۱۴	محورهای پژوهشی.....
۲۱۷	گفتار دوم: آسیب‌شناسی سلامت معنوی در فرهنگ قرآنی.....
۲۱۷	اهداف آموزشی.....
۲۱۷	طرح مسئله.....
۲۱۸	عوامل فرامادی مؤثر در انسان.....
۲۲۲	اصناف قلب در قرآن و آسیب‌شناسی آن.....
۲۲۳	قلب سلیم.....
۲۲۳	یک. ساختار قلب سلیم و موانع کارکرد آن.....
۲۲۵	دو. عقلانیت و قلب سلیم.....
۲۲۹	نقش عوامل بیرونی و فرامادی در سلامت روح.....
۲۳۰	حقیقت انسان در کشمکش نیروهای خیر و شر.....
۲۳۳	مکانیسم عملکرد شیطان در انسان و مسئله اختیار.....
۲۳۷	سلامت دعوت و متعلق آن.....
۲۳۸	خلاصه و جمع‌بندی.....
۲۳۹	پرسش‌های فصل.....
۲۳۹	محورهای پژوهشی.....

فصل پنجم: معنای زندگی

(۲۴۱ - ۲۷۶)

۲۴۵	اهداف آموزشی
۲۴۶	طرح مسئله
۲۴۸	زمینه‌های احساس بی‌معنایی زندگی
۲۵۲	معنای معنای زندگی
۲۵۴	یک. معنای زندگی به مثابه هدف‌داری آن
۲۵۷	دو. معنای زندگی به مثابه ارزشمند بودن آن
۲۶۱	تأثیر اندیشه دینی بر معنای زندگی
۲۶۵	معنا، رنج و درمان
۲۶۸	توصیه‌هایی به کادر درمانی در معنابخشی به زندگی، درد و مرگ
۲۷۱	هدیه پایانی درس
۲۷۱	خلاصه و جمع‌بندی
۲۷۳	ارزشیابی پایانی
۲۷۳	نمونه پرسش‌های کامل کردنی
۲۷۳	نمونه پرسش‌های چهار گزینه‌ای
۲۷۴	نمونه پرسش‌های تشریحی
۲۷۴	عناوین پیشنهادی برای پژوهش‌های دانشجویی
۲۷۴	یک. پژوهش‌های نظری و کتابخانه‌ای
۲۷۵	دو. پژوهش‌های میدانی

منابع و مآخذ

(۲۷۷ - ۲۸۸)